

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԵՏՈՒԹՅԱՆ,
ՄՇԱԿՈՒՅՈՒՄԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐՅԱՆԻ ԵՐԻՏԱՎԱՐԴ
ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ
ՄԵԾՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆ (ԱԵԳՄՄ)

ԵՐԵՎԱՆԻ
ԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍՏՐԱՆ

«ՉԱՆԳԵՉՈՒԹՅՈՒՆ»
ԳՆԱԶԱՐՄԱՆ ԲԵՆԵՎՈՅԻՆ
ԿՈՄԻՏԵԱՍ» ՓԲԸ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱՆ

**SCIENTIFIC
ARTSAKH**

**НАУЧНЫЙ
АРЦАХ**

№ 2(3), 2019

Հիմնադիր – Founder – Учредитель:
ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ (ԵՊՀ)
YEREVAN STATE UNIVERSITY (YSU)
ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ (ЕГУ)
www.ysu.am

Հրատարակիչ – Publisher - Издатель:
ԱՐՅԱԽԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԵՎ ՄԱՍՆԱԳԵՏՆԵՐԻ ՄԻԱԿՈՐՈՒՄ (ԱԵԳՄՍ)
UNION OF YOUNG SCIENTISTS AND SPECIALISTS OF ARTSAKH (UYSSA)
ОБЪЕДИНЕНИЕ МОЛОДЫХ УЧЁНЫХ И СПЕЦИАЛИСТОВ АРЦАХА (ОМУСА)
www.aegmm.org

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՅԱԽ
SCIENTIFIC ARTSAKH
НАУЧНЫЙ АРЦАХ

№ 2(3), 2019

«Գիտական Արցախ» պարբերականն ընդգրկված է Հայաստանի Հանրապետության Բարձրագույն որակավորման կոմիտեի (ՀՀ ԲՈԿ) սահմանած դոկտորական և թեկնածուական ատենախոսությունների հիմնական արդյունքների ու դրույթների հրատարակման համար ընդունելի գիտական պարբերականների ցանկում:

The «Scientific Artsakh» journal is included in the list of scientific periodicals acceptable for publication of the main results and provisions of doctoral and candidate theses established by the Higher Attestation Committee of the Republic of Armenia (HAC RA).

Журнал «Научный Арцах» включен в список научных периодических изданий, приемлемых для публикации основных результатов и положений докторских и кандидатских диссертаций, установленных Высшим аттестационным комитетом Республики Армения (ВАК РА).

ԱԵԳՄՍ – UYSSA – ОМУСА
ԵՐԵՎԱՆ – YEREVAN – ЕРЕВАН
2019

Տպագրվում է Երևանի պետական համալսարանի գիտական խորհրդի որոշմամբ

Համարը հրատարակության է երաշխավորել «Գիտական Արցախ» պարբերականի խմբագրական խորհուրդը

**Նվիրվում է Երևանի պետական համալսարանի
հիմնադրման 100-ամյակին**

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Նախագահ՝ Արամ ՄԻՍՈՆՅԱՆ, ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն,
ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գլխավոր խմբագիր՝ Ավետիք ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Գլխավոր խմբագրի տեղակալ՝ Թեմինա ՍԱՐՈՒԹՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ

Անդամներ՝

Արծրուն ԱՎԱԳՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Հրանտ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ, հոգեբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Դավիթ ԲԱԲԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Վահրամ ԲԱՆԱՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Խաչիկ ԳԱԼՍՏՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Զուլիետա ԳՅՈՒԼԱՄԻՐՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Վլադիսլավ ԳՐՈՒԶԴԵՎ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Կոստրոմա, ՌԴ)
Գևորգ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Արման ԵՂԻԱԶԱՐՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Մարել ԺԵՅՄՈ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Օլշտին, Լեհաստան)
Վալենտինա ԼԱՊԵՎԱ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Մոսկվա, ՌԴ)
Օտտո ԼՈՒԻՏԵՐՅԱՆԴՏ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Համբուրգ, Գերմանիա)
Ռուզաննա ՀԱՎՈՐՅԱՆ, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, դոցենտ
Նազիկ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ, մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Մուշեղ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ, բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Գագիկ ԴԱԶԻՆՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Աշոտ ՍԱՐԿՈՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Էդիկ ՄԻՆԱՍՅԱՆ, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Կարեն ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ
Հայկ ՍԱՐԳՍՅԱՆ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Յուրի ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
Մաքսիմ ՎԱՍԿՈՎ, սոցիոլոգիական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր (Դոնի Ռոստով, ՌԴ)
Գարիկ ԶԵՌՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր
Տիգրան ԶՈՂԱՐՅԱՆ, քաղաքական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Գիտական Արցախ, № 2(3), 2019, Երևան, ԱԵԳՄՄ հրատ., 2019, 472 էջ:

«Գիտական Արցախ» պարբերականի 2019թ. 2-րդ համարում տեղ են գտել հասարակական գիտությունների արդի հիմնախնդիրների վերաբերյալ Հայաստանի Հանրապետությունը, Արցախի Հանրապետությունը, Գերմանիան, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, Լեհաստանը, Հարավային Օսեթիան, Ռուսաստանի Դաշնությունը և Ուկրաինան ներկայացնող մոտ հինգ տասնյակ անվանի ու երիտասարդ գիտնականների աշխատանքները:

Գիտական պարբերականում զետեղված են նաև Արցախի երիտասարդ գիտնականների և մասնագետների միավորման ու Երևանի պետական համալսարանի կողմից 2019թ. սեպտեմբերի 12-15-ը Ստեփանակերտում համատեղ կազմակերպված «Հայոց պետականության անցյալը, ներկան ու ապագան» միջազգային երիտասարդական 4-րդ գիտաժողովի լավագույն գիտական հոդվածները:

*Dedicated to the 100th Anniversary
of Yerevan State University*

EDITORIAL COUNCIL

Chairman: Aram SIMONYAN, Director of Institute for Armenian Studies of YSU, NAS RA Associate Member, Doctor of History, Professor

Editor-in-Chief: Avetik HARUTYUNYAN, Ph.D in Law, Associate Professor

Deputy Editor-in-Chief: Tehmina MARUTYAN, Ph.D in Philology, Associate Professor

Members:

Artsrun AVAGYAN, Doctor of Philology, Professor

Hrant AVANESYAN, Doctor of Psychology, Professor

David BABAYAN, Doctor of History, Associate Professor

Vahram BALAYAN, Doctor of History, Professor

Gevorg DANIELYAN, Doctor of Law, Professor

Khachik GALSTYAN, Doctor of Political Sciences, Associate Professor

Gagik GHAZINYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Law, Professor

Vladislav GRUZDEV, Doctor of Law, Professor (Kostroma, Russia)

Julieta GYULAMIRYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ruzanna HAKOBYAN, Doctor of Law, Associate Professor

Nazik HARUTYUNYAN, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Moushegh HOVSEPYAN, Doctor of Philology, Professor

Garik KERYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Tigran KOCHARYAN, Doctor of Political Sciences, Professor

Valentina LAPAEVA, Doctor of Law, Professor (Moscow, Russia)

Otto LUCHTERHANDT, Doctor of Law, Professor (Hamburg, Germany)

Ashot MARKOSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Edik MINASYAN, Doctor of History, Professor

Karen NERSISYAN, Ph.D in Economic Sciences, Associate Professor

Hayk SARGSYAN, Doctor of Economic Sciences, Professor

Yuri SUVARYAN, Academician of NAS RA, Doctor of Economic Sciences, Professor

Maksim VASKOV, Doctor of Sociology, Professor (Rostov-on-Don, Russia)

Arman YEGHIAZARYAN, Doctor of History, Associate Professor

Marek ZEJMO, Doctor of Political Sciences, Professor (Olsztyn, Poland)

Scientific Artsakh, № 2(3), 2019, Yerevan, UYSSA publ., 2019, 472 pages.

The second issue of «Scientific Artsakh» journal 2019 comprises the scientific works of approximately 50 prominent and young scientists from Armenia, Artsakh, Germany, Islamic Republic of Iran, Poland, South Ossetia, Russia and Ukraine on the topical issues of social sciences.

The publication also contains the best scientific articles of the 4th international youth scientific conference «The past, present and future of the Armenian statehood», jointly organized by the Union of Young Scientists and Specialists of Artsakh and Yerevan State University on September 12-15, 2019 in Stepanakert

Издается решением учёного совета Ереванского государственного университета

Номер рекомендован к публикации редакционным советом журнала «Научный Арцах»

*Посвящается 100-летию основания
Ереванского государственного университета*

РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

Председатель: Арам СИМОНЯН, директор Института арменоведческих исследований ЕГУ, член-корреспондент НАН Республики Армения, доктор исторических наук, профессор

Главный редактор: Аветик АРУТЮНЯН, кандидат юридических наук, доцент

Заместитель главного редактора: Теймина МАРУТЯН, кандидат филологических наук, доцент

Члены:

Арцрун АВАГЯН, доктор филологических наук, профессор

Грант АВАНЕСЯН, доктор психологических наук, профессор

Рузанна АКОПЯН, доктор юридических наук, доцент

Назик АРУТЮНЯН, доктор педагогических наук, профессор

Давид БАБАЯН, доктор исторических наук, доцент

Ваграм БАЛАЯН, доктор исторических наук, профессор

Максим ВАСЬКОВ, доктор социологических наук, профессор (Ростов-на-Дону, Россия)

Хачик ГАЛСТЯН, доктор политических наук, доцент

Владислав ГРУЗДЕВ, доктор юридических наук, профессор (Кострома, Россия)

Джультетта ГЮЛАМИРЯН, доктор педагогических наук, профессор

Геворг ДАНИЕЛЯН, доктор юридических наук, профессор

Арман ЕГИАЗАРЯН, доктор исторических наук, доцент

Марек ЖЕЙМО, доктор политических наук, профессор (Ольштын, Польша)

Гагик КАЗИНЯН, академик НАН РА, доктор юридических наук, профессор

Гарик КЕРЯН, доктор политических наук, профессор

Тигран КОЧАРЯН, доктор политических наук, профессор

Валентина ЛАПАЕВА, доктор юридических наук, профессор (Москва, Россия)

Отто ЛЮХТЕРХАНДТ, доктор юридических наук, профессор (Гамбург, Германия)

Ашот МАРКОСЯН, доктор экономических наук, профессор

Эдик МИНАСЯН, доктор исторических наук, профессор

Карен НЕРСИСЯН, кандидат экономических наук, доцент

Мушег ОВСЕПЯН, доктор филологических наук, профессор

Гайк САРГСЯН, доктор экономических наук, профессор

Юрий СУВАРЯН, академик НАН РА, доктор экономических наук, профессор

Научный Арцах, № 2(3), 2019, Ереван, Изд. ОМУСА, 2019, 472 страниц.

В втором номере 2019 г. журнала «Научный Арцах» нашли место научные работы выдающихся и молодых ученых из Армении, Арцаха, Германии, Исламской Республики Иран, Польши, Южной Осетии, России и Украины, исследующие актуальные вопросы общественных наук.

В издании размещены также лучшие научные статьи 4-ой международной молодежной научной конференции «Прошлое, настоящее и будущее Армянской государственности», совместно организованной Объединением молодых учёных и специалистов Арцаха и Ереванским государственным университетом 12-15 сентября 2019 года в Степанакерте.

Վահագն Խաչատրյան. Պետություն և շուկայի փոխառնչությունների ինստիտուցիոնալ հիմքերը.....224
Vahagn Khachaturyan. Institutional Bases for the Interaction of the State and the Market
Ваагн Хачатурян. Институциональные основы взаимодействия государства и рынка

Ռոզա Կուրղինյան. Տնտեսական աճի և ֆինանսական խորության փոխկապակցվածության գործոնային վերլուծությունը ՀՀ տվյալներով.....233
Roza Kurghinyan. Factor Analysis of Economic Growth and Financial Dependence on Data RA
Роза Кургиян. Факторный анализ зависимости экономического роста и финансовой глубины по данным РА

Եվգենյա Հայրիյան. Հիփոթեքային վարկային շուկայի արդի իրավիճակի վերլուծությունը և զարգացման հեռանկարները Արցախի Հանրապետությունում...241
Yevgenya Hayriyan. Mortgage Loan Market Analysis and Development Perspectives in Artsakh Republic
Евгения Айриян. Анализ ипотечного кредитного рынка и перспективы его развития в Республике Арцах

Կարլեն Մարգարյան. Ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության բարելավումը՝ որպես ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման էական գործոն.....250
Karlen Margaryan. Improving Access to Finance as an Essential Factor for SME Development in Ra
Карлен Маргарян. Улучшение доступа к финансовым ресурсам как существенный фактор развития малого и среднего предпринимательства в РА

Էլլա Նահապետյան. Հայաստանի Հանրապետություն օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ներգրավման վերաբերյալ առաջարկներ և վերլուծություն.....261
Ella Nahapetyan. Analysis and Recommendations on Attracting Foreign Direct Investments in the Republic of Armenia
Элла Нагапетян. Анализ и рекомендации по привлечению прямых иностранных инвестиций в Республику Армения

Իրինա Պետրոսյան, Լիլիթ Սարգսյան. Հայաստանի Հանրապետության մակրոտնտեսական իրավիճակի առանձնահատկությունները.....268
Irina Petrosyan, Lilit Sargsyan. Specificity of the Macroeconomic Situation in the Republic of Armenia
Ирина Петросян, Лилит Саркисян. Особенности макроэкономической ситуации в республике армения

Արփինե Սարգսյան. ԵԱՏՄ երկրների մրցունակության ներուժը: Փոխադարձ և միջազգային առևտուր.....277
Arpine Sargsyan. Competitiveness Potential of EAEU Countries. Mutual and International Trade
Арпине Саргсян. Конкурентоспособность стран еаэс. взаимная и международная торговля

ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ՀԱՍԱՆԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐԵԼԱՎՈՒՄԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀՀ-ՈՒՄ ՓՈՔՐ ԵՎ ՄԻՋԻՆ ԶԵՌՆԱՐԿԱՏԻՐՈՒԹՅԱՆ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԷԿՎԱՆ ԳՈՐԾՈՒ*

ԿԱՐԼԵՆ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

«Արմսվիսթալ» ՓԲԸ-ի ՓՄՁ վարկավորման խմբի ղեկավար,
Երևանի պետական համալսարանի ֆինանսահաշվային ամբիոնի ասպիրանտ,
բ. Երևան, Հայաստանի Հանրապետություն
karlenmargaryan@yahoo.com

Հոդվածի նպատակն է հիմնավորել, որ ներկայումս մեր երկրում փոքր ու միջին ձեռնարկությունների (այսուհետ՝ ՓՄՁ-ներ) պարզացման հիմնական մարտահրավերը ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության բարդություններն են: Հոդվածի հիմնական խնդիրներն են՝ դիտարկել մեր երկրում ՓՄՁ-ների պետական աջակցության ծրագրերը, ինչպես նաև ուսումնասիրել ու բացահայտել ՀՀ-ում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի պարզացման խոչընդոտները:

Հետազոտության իրականացման ընթացքում կիրառվել են համեմատության, վերլուծության և ինդուկցիայի մեթոդները:

Հոդվածում արվել են մի շարք ելքակազմություններ, մասնավորապես՝ միջազգային կապակերպությունների կողմից իրականացված մի քանի ուսումնասիրությունները փաստում են, որ, իսկապես, ֆինանսական ռեսուրսների ցածր հասանելիությունը ՀՀ-ում ՓՄՁ-ների պարզացման հիմնական խոչընդոտն է, որն արտահայտվում է ֆինանսավորման դիմաց մեծ գրավային պահանջներով, բարձր տոկոսադրույքներով, նորաստեղծ ձեռնարկությունների համար ֆինանսական աջակցության ծրագրերի բացակայությամբ և այլն: Միաժամանակ, արձանագրվել է, որ ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցությունը բավարար մակարդակի վրա չէ ոլորտում շոշափելի հաջողություններ գրանցելու համար, և ներկայացվել են ոլորտի պարզացմանն ուղղված մի շարք գործնական առաջարկություններ:

Հիմնաբառեր՝ փոքր և միջին ձեռնարկատիրություն, ՓՄՁ սուբյեկտներ, ՓՄՁ սահմանումներ, ՓՄՁ պարզացման խոչընդոտներ, ՓՄՁ պարզացման բաղաբաղանդություն, փոքր բիզնեսի ակտ, ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիություն, ՀՀ ՓՄՁ ՉԱԿ:

ՓՄՁ-ները կարևորագույն դեր են խաղում երկրների տնտեսական զարգացման գործում, հատկապես զարգացող երկրներում: Ողջ աշխարհի մասշտաբով ձեռնարկությունների շուրջ 90%-ը փոքր ու միջին են, որոնք ապահովում են ընդհանուր զբաղվածության ավելի քան 50%-ը: Չարգացող երկրներում ՓՄՁ-ները ձևավորում են ՀՆԱ-ի մինչև 40%-ը, ինչպես նաև ստեղծում են 10 աշխատատեղերից 7-ը³⁹⁴, ուստի դրանց դերն ու նշանակությունը թերագնահատել հնարավոր չէ: Աշխարհի շատ երկրներ պետական մակարդակով մշակում են ՓՄՁ-ների զարգացման ծրագրեր և

* Հոդվածը ներկայացվել է 23.09.2019թ., գրախոսվել՝ 30.10.2019թ., տպագրության ընդունվել՝ 12.12.2019թ.:

³⁹⁴ Small and medium enterprises (smes) finance. Improving SMEs' access to finance and finding innovative solutions to unlock sources of capital, <https://www.worldbank.org/en/topic/sme/finance>, 17.09.2019.

ռազմավարություններ՝ նպատակ ունենալով ապահովել մրցունակ տնտեսություն և բնակչության զբաղվածություն, հաղթահարել աղքատությունը և այլն: Այդ առումով բացառություն չէ նաև ՀՀ-ն, որտեղ վերջին երկու տասնամյակում մշակվել ու իրականացվել են ՓՄՁ ոլորտի աջակցության և զարգացման մի շարք ծրագրեր:

Հարկ է նշել, որ դեռևս գոյություն չունի ՓՄՁ-ների միասնական սահմանում, որը համընդհանուր կիրառություն կունենա բոլոր երկրներում և տնտեսագետների կողմից: ՓՄՁ-ների սահմանման ու դասակարգման չափանիշները տարբերվում են երկրից երկիր՝ կախված տվյալ երկրի զարգացման մակարդակից, բնակչության թվից, երկրում ձեռնարկությունների մեծությունից և այլ ցուցանիշներից: Այնուամենայնիվ, ՓՄՁ-ների դասակարգման հիմքում ընկած են մի շարք համընդհանուր սկզբունքներ, որոնց անդրադարձել է Միջազգային ֆինանսական կորպորացիան (International Finance Corporation): Վերջինս, նպատակ ունենալով դասակարգել և ընդհանրացնել ողջ աշխարհում կիրառվող ՓՄՁ-ների սահմանումները, 2014թ.-ին իրականացրել է լայնածավալ հետազոտություն՝ ուսումնասիրելով 155 երկրներում կիրառվող ՓՄՁ-ների ավելի քան 260 սահմանումներ: Ուսումնասիրության արդյունքները ցույց են տվել, որ ողջ աշխարհում ՓՄՁ-ների դասակարգման համար կիրառվում են նույն փոփոխականները, մասնավորապես *ձեռնարկության աշխատակիցների քանակը* (կիրառվում է ուսումնասիրվող սահմանումների 92%-ում), *չրջանառությունը* (49%), *ակտիվների արժեքը* (36%), *կանոնադրական կապիտալի և վարկային պարտավորությունների մեծությունը*, *գործունեության ժամանակահատվածը*, *արտադրական հզորությունները* (11%): Ընդ որում, ուսումնասիրվող սահմանումների շուրջ 45%-ը ՓՄՁ-ների դասակարգման համար կիրառում է միայն մեկ փոփոխական ցուցանիշ, իսկ 55%-ը՝ այս կամ այն փոփոխականների համադրությունը³⁹⁵:

Մեր երկրում ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգման չափորոշիչները սահմանվում են դեռևս 2000թ.-ին ընդունված «Փոքր եվ միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքի կողմից: Ի սկզբանե օրենքը ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգման հիմքում դնում էր միայն ձեռնարկության աշխատողների միջին ցուցակային թվաքանակը, սակայն հետագայում ՓՄՁ պետական աջակցության առավել նպատակային իրականացման, ՓՄՁ ոլորտին առնչվող վիճակագրության վարման գործընթացների պարզեցման ու կատարելագործման, ինչպես նաև Եվրամիության չափանիշներին մոտեցման և ՓՄՁ ոլորտը բնութագրող ցուցանիշների համադրելիության ապահովման համար անհրաժեշտություն առաջացավ վերանայել ու հստակեցնել ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգման չափորոշիչները:³⁹⁶ 2010թ.-ին վերոնշյալ օրենքում իրականացված համապատասխան փոփոխությունների արդյունքում ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգման հիմքում դրվեց երկու փոփոխական ցուցանիշների համադրություն, այն է՝ ձեռնարկության աշխատողների թվաքանակը և նախորդ տարվա գործունեությունից ստացած հասույթը կամ նախորդ տարեվերջի դրությամբ ակտիվների հաշվեկշռային արժեքը: Ներկայումս ՀՀ-ում ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգումը ներկայացված է աղյուսակ 1-ում:

³⁹⁵ **International Finance Corporation**, MSME Country Indicators 2014: Towards a Better Understanding of Micro, Small, and Medium Enterprises, 2014, p. 5.

³⁹⁶ «Փոքր եվ միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ կատարելու մասին ՀՀ օրենքի նախագծի հիմնավորում, էջ 3, <https://www.gov.am/files/meetings/2009/4362.pdf>, 10.09.2019

Աղյուսակ 1. ՓՄՁ սուբյեկտների դասակարգումը ՀՀ-ում³⁹⁷

	Աշխատողների թվաքանակ (մարդ)	Հասույթ (ՀՀ դրամ)	Ակտիվների արժեք (ՀՀ դրամ)
ԳԵՐՓՈՆԵՐ	<10 մարդ	≤100 մլն	≤100 մլն
ՓՈՆԵՐ	<50 մարդ	≤500 մլն	≤500 մլն
ՄԻՋԻՆ	<250 մարդ	≤1500 մլն	≤1000 մլն

ՀՀ-ում փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության վերաբերյալ պատկերացում կազմելու համար ստորև ներկայացված են ոլորտը նկարագրող մի շարք վիճակագրական ցուցանիշներ:

2017թ.-ի վերջի դրությամբ ՀՀ-ում ըստ հարկ վճարողների սկզբունքի (ներառված են այն հարկ վճարողները, որոնք ներկայացրել են եկամտային հարկի հաշվարկ, տարեկան ֆիզ.անձի եկամուտների հաշվետվություն, արտոնագրային վճարի հաշվարկ կամ ունեն շրջանառության ծավալ, այդ թվում՝ գրոյականները) գրանցված և գործող ՓՄՁ սուբյեկտների քանակը կազմել է 79,747, ինչը ՀՀ-ում հարկ վճարող բոլոր ձեռնարկությունների ընդհանուր թվաքանակի 99.3%-ն է:³⁹⁸ ՓՄՁ-ների կազմում գերակշռում են գերփոքր ձեռնարկությունները՝ ՓՄՁ-ների ընդհանուր քանակի 91.5%-ը, ապա փոքր ձեռնարկությունները՝ ՓՄՁ-ների ընդհանուր քանակի 7%-ը և միջին ձեռնարկությունները՝ ՓՄՁ-ների ընդհանուր քանակի 0.5%-ը:³⁹⁹

ՓՄՁ-ների թվաքանակի ցուցանիշները համեմատության մեջ դիտարկելու համար ընդունված է կիրառել «1000 բնակչի հաշվով ՓՄՁ-ների քանակ» ցուցանիշը: Այսպես, ՀՀ-ում 2017թ.-ին այդ ցուցանիշը կազմել է 26.8:⁴⁰⁰ Համեմատության համար նշենք, որ ԵՄ երկրներում այդ ցուցանիշը միջինում կազմում է 57, ընդ որում ամենացածրը Ռումինիայում է՝ 29, իսկ ամենաբարձրը Չեխիայում՝ 115⁴⁰¹, ԱՄՆ-ում կազմում է 100, Չինաստանում՝ 17, ՌԴ-ում՝ 16, Թուրքիայում՝ 30, Իրանում՝ 14, Ադրբեջանում՝ 19:⁴⁰²

Երկրի տնտեսության մեջ ՓՄՁ-ների գործունեության և դերի գնահատման համար լայն կիրառություն ունի ՀՆԱ-ում ՓՄՁ-ների մասնակցության ցուցանիշը, ուստի գծապատկերում ներկայացված է մեր երկրի ՀՆԱ-ում 2010-2017թթ. ժամանակահատվածում փոքր և միջին ձեռնարկատիրության մասնաբաժնի դինամիկան:

Ինչպես երևում է գծապատկերից, 2010-2014թթ. ժամանակահատվածում ՀՆԱ-ի ձևավորման մեջ ՓՄՁ-ների մասնակցությունը ունեցել է նվազման միտում՝ 27.2%-ից

³⁹⁷ Աղյուսակը կազմվել է «Փոքր եվ միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություն և լրացում կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի (05.10.2010թ., ՀՕ-142-Ն) 1-ին հոդվածի հիման վրա:

³⁹⁸ **Հայկական բիզնես կոալիցիա**, ՓՄՁ ոլորտի գնահատման հետազոտություն Հայաստանում, Երևան 2018, էջ 13:

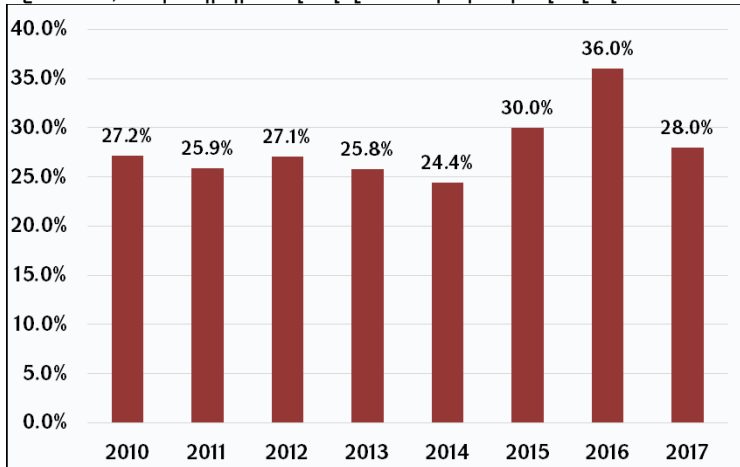
³⁹⁹ **Նույնը**, էջ 18:

⁴⁰⁰ Հաշվարկը իրականացվել է՝ հիմք ընդունելով 2017թ.-ի ՀՀ մշտական բնակչության միջին թվաքանակը ըստ ՀՀ Վիճակագրական կոմիտեի տվյալների՝ 2979.5 հազ. մարդ: Աղբյուրը՝ <https://www.armstat.am/am/?nid=12&id=11001>, 10.09.19թ.

⁴⁰¹ **European Commission**, Annual Report on European SMEs 2017/2018, 2018, p. 5

⁴⁰² <https://www.smefinanceforum.org/sites/default/files/2019%20MSME-EI%20 Database.xlsx>, 02.09.19թ.

համնելով մինչև 24.4%, իսկ 2015-2016թթ. ժամանակահատվածում կտրուկ աճել է՝ համնելով մինչև 36%, ապա կրկին նվազել՝ 2017թ.-ին կազմելով 28%:

Գծապատկեր 1. ՓՄՁ-ների մասնակցությունը համախառն ներքին արդյունքի ստեղծմանը ԴԴ-ում ըստ տարիների⁴⁰³

Համեմատության համար նշենք, որ 2017թ.-ի տվյալներով ԵՄ անդամ երկրներում այդ ցուցանիշը միջինում կազմել է 56.8%⁴⁰⁴, Վրաստանում 59%⁴⁰⁵: Այսպիսով, քննարկվող ցուցանիշի ցածր մակարդակը վկայում է մեր երկրում ՓՄՁ-ների հետագա զարգացման և տնտեսության մեջ դրանց դերի մեծացման հսկայական չիրացված ներուժի առկայության մասին:

Ողջ աշխարհի մասշտաբով ՓՄՁ-ներ մշտապես բախվում են մի շարք խնդիրների, որոնք խոչընդոտում են դրանց կայուն աճն ու զարգացումը և ՀՀ ՓՄՁ ոլորտը ևս բացառություն չէ: Մեր երկրում փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության ոլորտի խնդիրների բացահայտման նպատակով վերջին մի քանի տարիներին իրականացվել են մի շարք հետազոտություններ և ուսումնասիրություններ: Այսպես, 2012թ.-ի Նոյեմբերից 2013թ.-ի հուլիսն ընկած ժամանակահատվածում ՎՉԵԲ-ի և Համաշխարհային բանկի համատեղ նախաձեռնությամբ իրականացված «Բիզնես միջավայրի և ձեռնարկությունների գործունեության հետազոտության» (BEEPS V) արդյունքների համաձայն՝ մեր երկրում գործարար միջավայրի զարգացման գլխավոր խոչընդոտը ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության խնդիրներն են, ապա հարկային վարչարարությունը և քաղաքական անկայունությունը: Հետազոտությունը արձանագրել է նաև, որ հայաստանյան ձեռնարկությունները շրջանառու միջոցները համալրում են գլխավորապես բանկային վարկերով և այլ աղբյուրներով (օրինակ՝ ընկերներից ստացված փոխառություններ), իսկ հիմնական միջոցների համալրումը տեղի է ունենում գլխավորապես ներքին ռեսուրսների հաշվին: Այսպես, հարցված

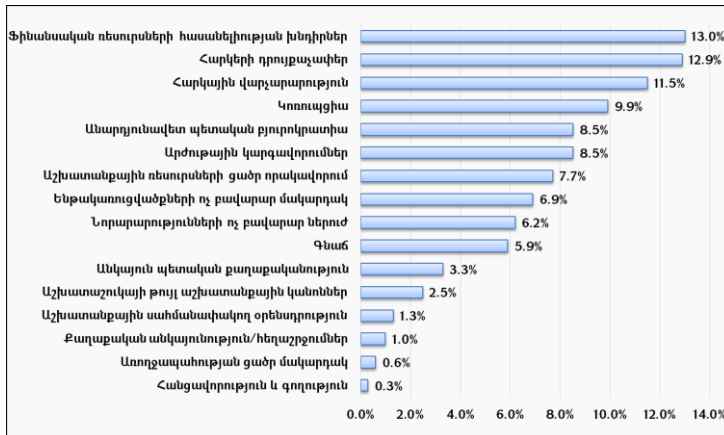
⁴⁰³ Գծապատկերը կազմվել է հեղինակի կողմից, աղբյուրը՝ **Հայաստանի ՓՄՁ 2014**, Փոքր և միջին ձեռնարկատիրությունը բնութագրող հիմնական ցուցանիշները Հայաստանում 2010-2012թթ., Երևան 2013, էջ 19, **EU4Business**, Investing in SMEs in the Eastern Partnership, Armenia, Country report, June 2018, p. 6, **European Investment Bank**, Neighbourhood SME financing: Armenia, Luxembourg, November 2016, p. 16, **Հայկական բիզնես կոալիցիա**, ՓՄՁ ոլորտի գնահատման հետազոտություն Հայաստանում, Երևան 2018, էջ 4:

⁴⁰⁴ **European Commission**, Annual Report on European SMEs 2017/2018, 2018, p. 15

⁴⁰⁵ **EU4Business**, Investing in SMEs in the Eastern Partnership, Georgia, Country report, June 2019, p. 2.

ձեռնարկությունների շուրջ 25%-ը ձեռք է բերել հիմնական միջոցներ, և այդ ձեռքբերումների շուրջ 75%-ի ֆինանսավորումը իրականացվել է ներքին ռեսուրսների հաշվին: Հարկ է նշել, որ նախորդ՝ 2009թ.-ին իրականացված BEEPS IV հետազոտության դեպքում ձեռնարկությունների ավելի քան 50%-ն էր ձեռք բերել հիմնական միջոցներ, որի շուրջ 50%-ն էր ֆինանսավորվել ներքին ռեսուրսների հաշվին և հիմնական միջոցների ձեռքբերման դեպքում բանկային ֆինանսավորման մասնաբաժինը 21.7%-ից (BEEPS IV) նվազել է մինչև 9.5% (BEEPS V):⁴⁰⁶

«Համաշխարհային մրցունակության զեկույց 2017-2018»-ը ևս անդրադարձ է կատարում մեր երկրում գործարարության վարման խոչընդոտներին, որոնք ամփոփված են գծապատկեր 2-ում:

Գծապատկեր 2. Գործարարության վարման հիմնական խոչընդոտները ՀՀ-ում 2017թ.⁴⁰⁷

Այս հետազոտությունը ևս փաստում է, որ գործարարության վարման թիվ մեկ խոչընդոտը մեր երկրում շարունակում է մնալ ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության խնդիրները (13%), ապա հարկերի դրույթաչափերը (12.9%), հարկային վարչարարությունը (11.5%) և կոռուպցիան (9.9%):

Հարկ է նշել, որ, որպես կանոն, փոքր ու միջին ձեռնարկությունները խոշորների համեմատությամբ առավել սուր են բախվում ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության խնդիրներին՝ պայմանավորված դրանց սկսնակ բնույթի, փոքր չափերի, գործունեության ցածր թափանցիկության, վատ հաշվետվողականության և այլ հանգամանքների հետ, ինչը հանգեցնում է բանկերի և այլ ֆինանսավորող կառույցների կողմից ՓՄՁ-ների ֆինանսավորման գործընթացում առավել պահպանողական և զգուշավոր քաղաքականությանը:

Համաձայն «Երկրի բնութագիրը՝ ըստ փոքր բիզնեսի ակտի. Հայաստան, ՓՄՁ քաղաքականության համաթիվ, Արևելյան գործընկերության երկրներ, 2016» զեկույցի՝ ֆինանսավորման հասանելիությունը մարտահրավեր է ՓՄՁ-ների համար, քանի որ ֆինանսավորումն իրականացվում է գլխավորապես բանկային վարկավորման միջոցով, որտեղ կարևոր հիմնախնդիր է գրավի ապահովման բարձր պահանջը, լիարժեք կայացած չեն ֆինանսավորման այլընտրանքային աղբյուրները, մասնավորապես լիզինգը, որը ՓՄՁ սուբյեկտների համար կարող է լինել բանկային

⁴⁰⁶ <https://ebrd-beeps.com/reports/beeps-v/armenia/>, 24.08.19թ.

⁴⁰⁷ World Economic Forum, The Global Competitiveness Report 2017–2018, Geneva, 2017, p.

ֆինանսավորման այլընտրանք:⁴⁰⁸ Նման իրավիճակում ՓՄՁ-ների համար կենսական նշանակություն է ստանում պետական աջակցությունը և հոգածությունը՝ ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության խնդիրները հաղթահարելու համար:

Այն երկրում փոքր ու միջին ձեռնարկատիրության զարգացումը հռչակվել է որպես կառավարության քաղաքականության գերակա ուղղություններից մեկը, ընդ որում, առաջիկա տարիներին ՓՄՁ զարգացման քաղաքականության գլխավոր նպատակը ներքին և միջազգային շուկաներում մրցունակ ՓՄՁ սուբյեկտների գործունեության ապահովումն է՝ կազմակերպությունների զարգացման և ձեռնարկատիրական գիտելիքի տարածման, ֆինանսական միջոցների հասանելիության, հարկային համակարգի պարզեցման, մասնավոր հատվածի հետ երկխոսության մեխանիզմների կատարելագործման, ինչպես նաև նորարարությունների և կայուն զարգացման խթանման միջոցով:⁴⁰⁹ ՀՀ-ում ՓՄՁ աջակցության քաղաքականությունը կարգավորվում է դեռևս 2000թ.-ին ընդունված «Փոքր և միջին ձեռնարկատիրության պետական աջակցության մասին» ՀՀ օրենքով, որը հստակ սահմանում է ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցության հիմնական ուղղությունները և գործիքակազմը: Համաձայն նշված օրենքի՝ ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցությունը իրականացվում է տարեկան ծրագրերով, որոնք մշակում և հաստատում է ՀՀ կառավարությունը, իսկ իրականացումը ֆինանսավորվում է պետական բյուջեի միջոցներով:

ՀՀ-ի համար փոքր և միջին ձեռնարկատիրության աջակցման և զարգացման քաղաքականության շրջանակներում կարևորագույն բայլ էր Եվրամիության «Փոքր բիզնեսի ակտի» (ՓԲԱ)-ի սկզբունքների գնահատմանը մասնակցությունը: ՓԲԱ-ն իրենից ներկայացնում է տասը սկզբունքների խումբ, որոնք մշակվել են Եվրամիության կողմից 2008թ.-ին և նպատակ ունեն ԵՄ անդամ հանդիսացող, ինչպես նաև չհանդիսացող երկրներում բարելավելու ձեռնարկատիրության մոտեցումները, պարզեցնելու երկրների՝ ՓՄՁ-ների աջակցության քաղաքականությունները և վերացնելու դրանց զարգացման խոչընդոտները:⁴¹⁰ Երկրների կողմից ՓԲԱ-ի սկզբունքների իրականացումը որոշակի պարբերականությամբ մոնիթորինգի է ենթարկվում, գնահատվում և ամփոփվում Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության (ՏՀԶԿ) կողմից հրապարակվող «ՓՄՁ քաղաքականության համաթիվ» զեկույցներում: ՀՀ-ն առաջին անգամ մասնակցել է ՓԲԱ-ի գնահատմանը 2012թ.-ին, որի արդյունքներով տասը սկզբունքների մասով հիմնականում ստացել է 2-3 միջակայքում ընկած գնահատականներ (հնարավոր գնահատականների միջակայքը 1-ից 5-ն է): Սկզբունքներից վեցերորդը՝ «ՓՄՁ-ների համար ֆինանսավորման հասանելիությունը», ՀՀ-ում գնահատվել է 3: Միաժամանակ արձանագրվել են այս ոլորտում առկա հիմնական խնդիրները, մասնավորապես բանկային վարկավորումը՝ որպես ֆինանսավորման հիմնական աղբյուր, ընդ որում, բանկերը բավականին զգուշավոր են ռիսկային գործարքների նկատմամբ, մասնավոր կապիտալը սահմանափակ է, բաժնեմասային ֆինանսավորման շուկաները փոքր են և ունեն ցածր իրացվելիության մակարդակ, վարկառուների իրավունքների պաշտպանությունը թույլ է, ինչպես նաև բավականին ցածր է ֆինանսական գրագիտությունը և այլն:⁴¹¹ ՀՀ-ում ՓԲԱ-ի երկրորդ գնահատումը տեղի է ունեցել 2015-2016թթ.-ին, և արդյունքներն ամփոփվել են ՏՀԶԿ-ի կողմից հրապարակվող «Երկրի

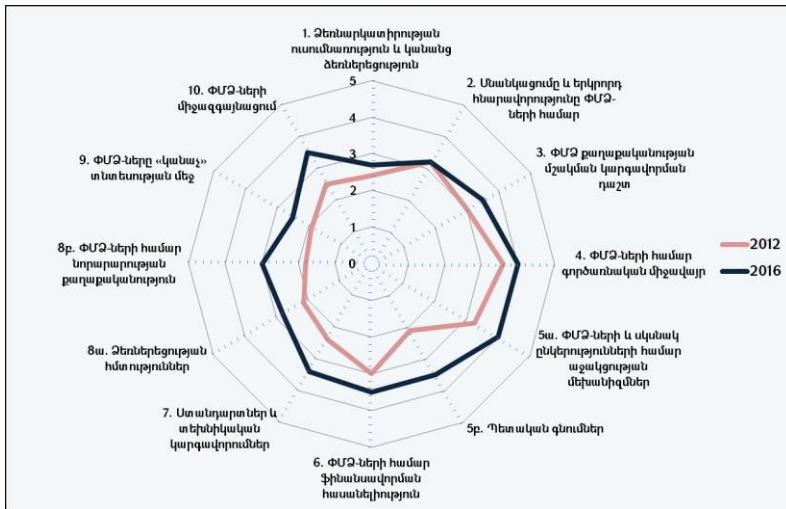
⁴⁰⁸ OECD, EC, EBRD, ETF, Երկրի բնութագիրը՝ ըստ փոքր բիզնեսի ակտի. Հայաստան, ՓՄՁ քաղաքականության համաթիվ, Արևելյան գործընկերության երկրներ 2016, Եվրոպայի փոքր բիզնեսի ակտի իրականացման գնահատում, 2016, էջ 17:

⁴⁰⁹ <https://mineconomy.am/page/86>, 16.07.19թ.

⁴¹⁰ https://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/small-business-act_en, 13.08.19թ.

⁴¹¹ OECD, EC, EBRD, ETF, ՓՄՁ քաղաքականության համաթիվ, Արևելյան գործընկերության երկրներ 2012, Փոքր բիզնեսի ակտի իրականացման առաջընթաց, 2012, էջ 16:

բնութագիրը՝ ըստ փոքր բիզնեսի ակտի. Հայաստան, ՓՄՁ քաղաքականության համաթիվ, Արևելյան գործընկերության երկրներ, 2016» զեկույցում: Համաձայն զեկույցի՝ ՀՀ-ն առաջընթաց է արձանագրել ՓԲԱ-ի գրեթե բոլոր սկզբունքների գնահատականների մասով, որոնք ամփոփված են գծապատկեր 3-ում:

Գծապատկեր 3. ՓԲԱ-ի սկզբունքների գնահատման արդյունքները 2012 և 2016 թթ.-երին⁴¹²

Ինչպես երևում է գծապատկեր 3-ից, ՀՀ-ն բարելավել է ՓՄՁ-ների համար «ֆինանսավորման հասանելիության» գնահատականը, որը 3-ից դարձել է 3.5: Դա հիմնականում պայմանավորված է նախորդ գնահատման ժամանակ արված մի շարք առաջարկությունների կատարման մասով, մասնավորապես, 2012 թվականից ի վեր իրականացվող իրավական բարեփոխումները նպաստել են ՓՄՁ ֆինանսավորման հասանելիության հիմքում ընկած իրավակարգավորման դաշտի հզորացմանը:⁴¹³

Ներկայումս ՀՀ-ում ՓՄՁ զարգացման քաղաքականության և ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցության տարեկան ծրագրերի մշակման պատասխանատու կառույցը Էկոնոմիկայի նախարարությունն է, իսկ ծրագրերը իրականացնող հիմնական կառույցն է «Հայաստանի փոքր և միջին ձեռնարկատիրության զարգացման ազգային կենտրոն» հիմնադրամը (Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ), որը ստեղծվել է ՀՀ կառավարության որոշմամբ 2002թ.-ին: Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ-ի գործունեությունը հիմնականում ուղղված է պետական կառույցների և ՓՄՁ-ների միջև կապի հաստատմանը, ՓՄՁ-ների գործունեության արդյունավետության և մրցունակության բարձրացմանը, ՓՄՁ-ների համար բիզնեսի զարգացման ծառայությունների մատչելիության և ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության ապահովմանը և այլն: Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից ՓՄՁ-ներին ֆինանսական աջակցության ծրագրերը ենթադրում են՝

- վարկային երաշխավորությունների տրամադրում,

⁴¹² OECD, EC, EBRD, ETF, Երկրի բնութագիրը՝ ըստ փոքր բիզնեսի ակտի. Հայաստան, ՓՄՁ քաղաքականության համաթիվ, Արևելյան գործընկերության երկրներ 2016, Եվրոպայի փոքր բիզնեսի ակտի իրականացման գնահատում, 2016, էջ 2:

⁴¹³ OECD, EC, EBRD, ETF, Երկրի բնութագիրը՝ ըստ փոքր բիզնեսի ակտի. Հայաստան, ՓՄՁ քաղաքականության համաթիվ, Արևելյան գործընկերության երկրներ 2016, Եվրոպայի փոքր բիզնեսի ակտի իրականացման գնահատում, 2016, էջ 4:

- սեփական կապիտալի ֆինանսավորում,
- սկսնակներին վարկային երաշխավորությունների տրամադրում,
- վարկային տոկոսադրույքի մասնակի ֆինանսավորում⁴¹⁴:

ՓՄՁ-ների ֆինանսական աջակցության համատեքստում, ի թիվս աջակցության այլ տեսակների, առավել հետաքրքրական է Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից վարկային երաշխավորությունների տրամադրման մանրամասները՝ որպես ՓՄՁ-ների ֆինանսավորման հասանելիության բարելավման միջոց: Հարկ է նշել, որ ինչպես գործող ՓՄՁ-ները, այնպես էլ սկսնակները, որոնք ունեն կենսունակ գործարար ծրագրեր, հնարավորություն ունեն որոշակի պահանջների բավարարման դեպքում ՓՄՁ ՉԱԿ-ի գործընկեր ֆինանսական կառույցների կողմից ստանալու վարկավորում, որի ապահովությունն է հանդիսանում ՓՄՁ ՉԱԿ-ի երաշխավորությունը: Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից տրամադրված վարկային երաշխավորությունների վերաբերյալ տեղեկատվությունը ամփոփված է աղյուսակ 2-ում:

Աղյուսակ 2-ում ամփոփված տվյալներից պարզ է դառնում, որ 2011-2013թթ. ժամանակահատվածում ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից տրամադրված երաշխավորությունների քանակը շեշտակի աճել է՝ 28-ից հասնելով 243-ի (իսկ ծավալները՝ 89.5 մլն ՀՀ դրամից հասնելով 924 մլն ՀՀ դրամի), իսկ 2014-2017թթ.-ի հատվածում ունեցել է կրճատման միտում՝ հասնելով 81 երաշխավորության 501 մլն ՀՀ դրամ ծավալով:

	<i>Ֆինանսական հաստատությունների կողմից տրամադրված վարկերի ծավալ (մլն ՀՀ դրամ)</i>	<i>ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից տրամադրված երաշխավորությունների ծավալ (մլն ՀՀ դրամ)</i>	<i>ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից տրամադրված երաշխավորությունների քանակ (հատ)</i>
2011	122.1	89.5	28
2012	548.1	434.5	150
2013	1,104.1	924	243
2014	1,090.9	932.1	235
2015	854.5	819.3	176
2016	89.3	91.7	18
2017	709.9	501	81

Աղյուսակ 2. Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից տրամադրված վարկային երաշխավորություններն ըստ տարիների⁴¹⁵

Հարկ է նշել սակայն, որ դիտարկվող ամբողջ ժամանակահատվածում ՓՄՁ ՉԱԿ-ի կողմից տրամադրվող մեկ երաշխավորության միջին գումարն ունի աճի միտում՝ 3.2 մլն ՀՀ դրամից աճելով մինչև 6.2 մլն ՀՀ դրամ:

ՓՄՁ սուբյեկտներին պետական աջակցության տարեկան ծրագրերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ 2010-2018թթ. ժամանակահատվածում

⁴¹⁴ https://smednc.am/am/content/general_information/, 16.07.19թ.

⁴¹⁵ Աղյուսակը կազմվել է հեղինակի կողմից, աղբյուրը՝ «Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ» ֆինանսարարման կողմից 2013-2017 թվականների ընթացքում կատարված աշխատանքների վերաբերյալ հաշվետվություններ:

տարեկան ծրագրերի շրջանակներում ՀՀ պետական բյուջեից հատկացումները չեն փոխվել՝ մնալով 150-152.6 մլն ՀՀ դրամի մակարդակի վրա (այդ գումարն ուղղվում է ծրագրերն իրականացնող անձնակազմի և ՓՄՁ ՉԱԿ-ի փորձագետների վարձատրությանը), և միայն 2019թ.-ին այդ գումարը ավելացել է 20%-ով՝ կազմելով 183.1 մլն ՀՀ դրամ:⁴¹⁶ Շուրջ տասը տարվա ընթացքում պետական բյուջեից հատկացումների մշտական կայուն մակարդակը վկայում է ՓՄՁ աջակցության ոլորտում պետական հոգածության ոչ բավարար մակարդակի մասին:

Այսպիսով, իրականացված ուսումնասիրությունը բացահայտում է մեր երկրում ՓՄՁ ոլորտում առկա մի շարք խնդիրները, որոնց շարքում առավել սուր են ֆինանսական ռեսուրսների հասանելիության խոչընդոտները: Վերջիններիս վերացման նպատակով որոշակի միջոցառումների իրականացումը կարող է եապես նպաստել ՀՀ-ում ՓՄՁ ոլորտի աճին և կենսունակության բարձրացմանը, մասնավորապես.

- *Բանկային այլընտրանքային ֆինանսավորման գործիքների պարզացում:* Հաշվի առնելով, որ բանկային ֆինանսավորումը մեր երկրում դեռևս շարունակում է մնալ ՓՄՁ-ների ֆինանսավորման գլխավոր արտաքին աղբյուրը, չափազանց կարևոր է այնպիսի բանկային պրոդուկտների զարգացումը, որոնք թույլ կտան շրջանցելու խիստ գրավային պահանջները: Այդպիսի պրոդուկտների շարքին են դասվում գնման պատվերի ֆինանսավորումը, ֆակտորինգը, լիզինգը:
- *ՓՄՁ-երի վարկային տոկոսադրույքների սուբսիդավորումը:* Ներկայումս ողջ աշխարհում լայն տարածում ունի սուբսիդավորման տարբեր սխեմաների կիրառումը ՓՄՁ–ների աջակցման համատեքստում: Մեր երկրում ՓՄՁ–ների որոշակի խմբերի (օրինակ, արտահանման կամ ինովացիոն ներուժ ունեցող) կողմից վճարվող վարկային տոկոսների սուբսիդավորումը կարող է եապես մեղմել երկրում տոկոսադրույքների բարձր մակարդակի բացասական ազդեցությունը ձեռնարկությունների ընդհանուր ֆինանսական վիճակի վրա:
- *Վարկերի ապահովագրության մեխանիզմների ներդրում:* Վարկային ապահովագրությունը լայն կիրառություն ունի զարգացած երկրներում և հնարավորություն է տալիս բանկերին և այլ վարկային կազմակերպություններին իրականացնելու ձեռնարկությունների ֆինանսավորում՝ ապահովագրելով ֆինանսական ռիսկերը: Նման ինստիտուտի ներդրումը կհանգեցնի ՓՄՁ սուբյեկտների ֆինանսավորման հասանելիության եական բարձրացմանը:
- *ՓՄՁ սուբյեկտների ֆինանսավորման վերաբերյալ վիճակագրության վարման կատարելագործում:* Ներկայումս ՀՀ-ում ՓՄՁ ոլորտի ֆինանսավորման վերաբերյալ հասանելի վիճակագրությունը ոչ լիարժեք է կամ բացակայում է, հատկապես ֆինանսավորման գործիքակազմի, ժամկետայնության, արժույթների, տոկոսադրույքների և այլնի մասով, ինչը հնարավորություն չի տալիս կատարելու առավել առարկայական վերլուծություններ, բացահայտելու

⁴¹⁶ ՀՀ կառավարության որոշումները «Փոքր եվ միջին ձեռնարկատիրությանը պետական աջակցության 2010, 2011, 2012 թվականի ծրագրերը հաստատելու մասին», ՀՀ կառավարության որոշումները ««Աջակցություն փոքր եվ միջին ձեռնարկատիրության սուբյեկտներին» 2013, 2014, 2015, 2016 թվականի ծրագիրը և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցը հաստատելու մասին», ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարի հրամանները ««Պետական աջակցություն Հայաստանի ՓՄՁ ՉԱԿ Հիմնադրամի կանոնադրական հիմնախնդիրների իրականացմանը» 2017, 2018 թվականի ծրագրերը և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցը հաստատելու մասին», ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարի հրամանը ««ՓՄՁ-ի սուբյեկտներին աջակցության ծրագրերի համակարգում և կառավարում» 2019 թվականի ծրագիրը և ծրագրի իրականացման միջոցառումների ժամանակացույցը հաստատելու մասին»:

առկա խնդիրները, որոնց շտկման համար կարող էին առաջարկվել առավել նպատակաուղղված և արդյունավետ լուծումներ:

- *ՓՄՁ ոլորտի երկարաժամկետ ռազմավարության մշակում:* Ներկայումս ՓՄՁ ոլորտի պետական աջակցությունը ՀՀ-ում իրականացվում է տարեկան ծրագրերով, որոնք թույլ ներուժ ունեն ՓՄՁ ոլորտում երկարաժամկետ հատվածում զարգացում ապահովելու համար: Ուստի կենսական նշանակություն ունի երկարաժամկետ հատվածի համար ՓՄՁ ոլորտի աջակցման, բյուջետային միջոցների հատկացման ուղղությունների և ակնկալվող արդյունքների երկարաժամկետ ռազմավարության մշակումը:

IMPROVING ACCESS TO FINANCE AS AN ESSENTIAL FACTOR FOR SME DEVELOPMENT IN RA

KARLEN MARGARYAN

Head of SME Lending Group of "ArmSwissBank" CJSC,

*PhD Student of the Chair of Finances and Accounting of the Yerevan State University,
Yerevan, Republic of Armenia*

The purpose of the article is to justify that the main obstacle to the development of small and medium enterprises (hereinafter referred to as SMEs) in our country are the issues of access to finance. The main problems of the article are the review of government support programs for SMEs in our country, as well as the study and identification of obstacles to the development of small and medium-sized businesses in Armenia.

The study uses methods of comparison, analysis and induction.

The article makes a number of conclusions; in particular, several studies by international organizations suggest that, indeed, low access to finance is the main obstacle to SME development in Armenia, which is expressed by high collateral requirements, high interest rates, lack of financial support programs for start-ups, etc. At the same time, it is noted that the government support to the SME sector is not enough sufficient to achieve significant success in the sector, and a number of practical recommendations for the sector development have been presented.

Keywords: Small and Medium Entrepreneurship, SMEs, SME definition, SME Development Obstacles, SME Development Policy, A Small Business Act, Access to Finance, SME DNC of Armenia.

УЛУЧШЕНИЕ ДОСТУПА К ФИНАНСОВЫМ РЕСУРСАМ КАК СУЩЕСТВЕННЫЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В РА

КАРЛЕН МАРГАРЯН

*Руководитель группы кредитования малого и среднего бизнеса
ЗАО «Армсвисбанк», аспирант кафедры финансов и бухгалтерского учета
Ереванского государственного университета,
г.Ереван, Республика Армения*

Целью статьи является обоснование того, что основным препятствием развития малых и средних предприятий (в дальнейшем именуемых МСП) в нашей стране является проблема доступности финансовых ресурсов. Основными задачами статьи являются обзор программ государственной поддержки МСП в нашей стране, а также выявление и изучение препятствий на пути развития малого и среднего бизнеса в Армении.

В ходе исследования использовались методы сравнения, анализа и индукции.

В статье делается ряд выводов. В частности, некоторые исследования международных организаций показывают, что, действительно, низкий доступ к финансам является основным препятствием для развития МСП в Армении, что проявляется в высоких залоговых требованиях к кредитованию, высоких процентных ставках, отсутствии программ финансовой поддержки для стартапов и т. д. В то же время отмечено, что государственная поддержка сектора МСП недостаточно эффективна для достижения ощутимых успехов, и представлен ряд практических рекомендаций по развитию сектора.

Ключевые слова: *малое и среднее предпринимательство, субъекты МСП, определение МСП, проблемы развития МСП, политика развития МСП, акт малого бизнеса, доступность финансовых ресурсов, НЦР МСП Армении.*